

کنوز المطالب فی کشف رموز مکاسب

شرحی نو بر مکاسب شیخ انصاری
(جلد شانزدهم)

محمد مهدی اسلامی

استاد حوزه و دانشگاه

۲۱۴۴۶۶۱

www.ketab.ir

انتشارات مناره

انتشارات مناره
MENAREH PUBLICATIONS

سرشناسه: اسلامی، محمد مهدی، ۱۳۴۸
عنوان و نام پدیدآور: کنوزالمطالب فی کشف رموزالمکاسب؛
شرحی نو بر مکاسب شیخ انصاری / محمد مهدی اسلامی
مشخصات نشر: تهران: انتشارات مناره، ۱۳۹۸
شابک دوره: ۹-۶-۹۹۶۱۲-۶۰۰-۹۷۸
شابک: ۶-۳۶-۶۱۰۰-۶۲۲-۹۷۸ (ج ۱۶)
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۲
رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۷۰۴۲۲۲ الف ۱۹۰/۱ BP
شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۸۱۲۲۷

www.ketab.ir

عنوان: کنوزالمطالب فی کشف رموزالمکاسب (جلد شانزدهم)

مؤلف: محمد مهدی اسلامی

محقق: سید احمد سجادی

ناشر: انتشارات مناره

تاریخ نشر: ۱۴۰۱

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۶-۳۶-۶۱۰۰-۶۲۲-۹۷۸

شابک دوره: ۹-۶-۹۹۶۱۲-۶۰۰-۹۷۸

فهرست

پیشگفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۲۳
درس ششصد و سی و یکم	
دیدگاه آیت الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان منافع عقد فاسد (۲۳).....	۳۱
درس ششصد و سی و دوم	
ادامه احکام مأخوذ به عقد فاسد: ۴- ضمان مثلی به مثل.....	۳۷
درس ششصد و سی و سه	
آیا درهم، مثلی است یا قیمی؟ اشکال مقدس اردبیلی رحمته الله علیه	۴۳
درس ششصد و سی و چهارم	
استبعاد اطلاق مثلی بر صنف یا نوع، و اشکالات تعریف.....	۴۹
درس ششصد و سی و پنجم	
ادامه اشکال در تعریف مثلی، از حیث مانعیت.....	۵۵
درس ششصد و سی و ششم	
برخی تعاریف دیگر فقهاء رحمته الله علیه از کالای مثلی.....	۶۱
درس ششصد و سی و هفتم	
بررسی تعاریف اهل سنت از مثلی؛ و معنای خود لفظ.....	۶۷

درس ششصد و سی و هشتم

۷۳ برر معقد اجماع، در مثلی - بحث خرما، انگور، گندم و جو

درس ششصد و سی و نهم

۷۹ مقتضای اصل، در فرض فقدان اجماع بر مثلثیت یا قیامت

درس ششصد و چهل

۸۵ مقتضای ادله اشتغال، برائت و تخیر، هنگام تردد در مثلی یا قیمی

درس ششصد و چهل و یکم

۹۱ مقتضا تردد بین مثلی و قیمی، از حیث قواعد فقهیه و ظهور عرفی

درس ششصد و چهل و دوم

۹۷ مقتضا تردد بین مثلی و قیمی، از حیث استدلال شیخ طوسی رحمته به آیه اعتداء، و مناقشه در آن

درس ششصد و چهل و سوم

۱۰۳ دو مثال برای لزوم پرداخت قیامت، با وجود مثل کالا

درس ششصد و چهل و چهارم

۱۰۹ استدراکی راجع به فرض موجود بودن مثل

درس ششصد و چهل و پنجم

۱۱۵ اشکال تنزل قیمت مثل نسبت به کالای قیمی؛

درس ششصد و چهل و ششم

۱۲۱ ضرورت تحویل مثل، در شک میان مثلی و قیمی

درس ششصد و چهل و هفتم

۱۲۷ چکیده و حاصل بحث ضمان مثلی به مثل

درس ششصد و چهل و هشتم

۱۳۳ حکم اسکناس، با توجه به روایات ضمان درهم

درس ششصد و چهل و نهم

۱۳۹ دیدگاه آیت الله خوئی رحمته در بحث ضمان مثلی به مثل (۱)

درس ششصد و پنجاهم

۱۴۵ دیدگاه آیت الله خوئی رحمته در بحث ضمان مثلی به مثل (۲)

درس ششصد و پنجاه و یکم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۳) ۱۵۱

درس ششصد و پنجاه و دوم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۴) ۱۵۷

درس ششصد و پنجاه و سوم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۵) ۱۶۳

درس ششصد و پنجاه و چهارم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۶) ۱۶۹

درس ششصد و پنجاه و پنجم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۷) ۱۷۵

درس ششصد و پنجاه و ششم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۸) ۱۸۱

درس ششصد و پنجاه و هفتم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۹) ۱۸۷

درس ششصد و پنجاه و هشتم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۰) ۱۹۳

درس ششصد و پنجاه و نهم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۱) ۱۹۹

درس ششصد و شصت و یکم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۲) ۲۰۵

درس ششصد و شصت و یکم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۳) ۲۱۱

درس ششصد و شصت و دوم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۴) ۲۱۷

درس ششصد و شصت و سوم

دیدگاه آیت‌الله خوئی رحمته الله علیه در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۵) ۲۲۳

درس ششصد و شصت و چهارم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۶) ۲۲۹

درس ششصد و شصت و پنجم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۷) ۲۳۵

درس ششصد و شصت و ششم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۸) ۲۴۱

درس ششصد و شصت و هفتم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث ضمان مثلی به مثل (۱۹) ۲۴۷

درس ششصد و شصت و هشتم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث ضمان مثلی به مثل (۲۰) ۲۵۳

درس ششصد و شصت و نهم

ادامه احکام مأخوذ به عقد فاسد: ۵- افزونی قیمت مثل ۲۵۹

درس ششصد و هفتادم

قول اقوی، در فرض افزایش ناشی از تعدّر تحویل مثل ۲۶۵

درس ششصد و هفتاد و یکم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث افزونی قیمت مثل (۱) ۲۷۱

درس ششصد و هفتاد و دوم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث افزونی قیمت مثل (۲) ۲۷۷

درس ششصد و هفتاد و سوم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمه الله در بحث افزونی قیمت مثل (۳) ۲۸۳

درس ششصد و هفتاد و چهارم

ادامه احکام مأخوذ به عقد فاسد: ۶- تعدّر تحویل مثل ۲۸۹

درس ششصد و هفتاد و پنجم

ادامه احکام مأخوذ به عقد فاسد: ۶- تعدّر تحویل مثل ۲۹۷

درس ششصد و هفتاد و ششم

تفصیل مبانی فقهاء در قیمت مثل، در *یوم الذفع* یا *یوم التعدّر* ۳۰۳

درس ششصد و هفتاد و هفتم

تفصیل مبانی فقهاء در ادامه تفصیل مبانی فقهاء، در قیمت يوم الدفع یا يوم التعذر..... ۳۱۱

درس ششصد و هفتاد و هشتم

مقتضای اقوال مشهور، الأقرب فالأقرب، ابن ادریس ۱ و قدماء ۵..... ۳۱۷

درس ششصد و هفتاد و نهم

دو احتمال در فرض استقرار "افزایش قیمت" در ذمه..... ۳۲۳

درس ششصد و هشتادم

اشکال دوم بر تفصیل بین تعذر عارضی و ابتدائی؛ مفهوم إعواز..... ۳۳۱

درس ششصد و هشتاد و یکم

وحدت إعواز و تعذر، و اشکال در تشخیص قیمت مثل..... ۳۳۹

درس ششصد و هشتاد و دوم

تردد بین قیمت بلد تلف یا بلد مطالبه یا بالاترین آن دو..... ۳۴۵

درس ششصد و هشتاد و سوم

سقوط مثل از مالیت؛ و تمکن از مثل پس از اداء قیمت..... ۳۵۱

درس ششصد و هشتاد و چهارم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمته الله علیه در بحث تعذر تحویل مثل (۱)..... ۳۵۹

درس ششصد و هشتاد و پنجم

دیدگاه آیت الله خوئی رحمته الله علیه در بحث تعذر تحویل مثل (۲)..... ۳۶۵

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على خير خلقه و أفضل برّيته في العالمين

محمد المصطفى الأمين و آل الطيّين الطاهرين المعصومين و اللّعن على أعدائهم أجمعين

اما بعد، بر ارباب و اصحاب بصیرت، و طلاب و فضلاى جویای حقیقت، مخفی نیست که کتاب «مکاسب» شیخ مرتضی انصاری ^(رضوان الله علیه) از مشکل ترین و پر نکته ترین متون درسی حوزه های علمیه است و تاکنون هیچ کتابی در باب مکاسب نتوانسته است جایگزین این گنجینه ارزشمند فقه شیعی شود. همّت علما و فقهای بسیاری بر آن قرار گرفته تا هر یک، به فراخور فضل و دانش خود، شرح یا حاشیه ای بر این اثر گرانقدر از خود به یادگار بگذارند. اخیراً نیز ترجمه ها، شرح های فارسی و بعضاً تلخیص ها و جزوه های فشرده یا به صورت پرسش و پاسخ فارسی، بر مبنای این کتاب و سایر کتب حوزوی تدوین شده و در بازار کتاب به طلاب عرضه می شوند، که مع الأسف، اکثر آنها (اگر دارای اشکال و اشتباه نباشند) لا اقل سبب سستی انگیزه طالب علم، در استخراج اسرار و نکته های ظریف متن ارزشمند و پر نکته عربی می شوند. ولی، از آنجا که مرحوم استاد شیخ احمد پایانی اردبیلی (رضوان الله علیه) (متوفای ذیقعد ۱۴۱۷ق / اسفند ۱۳۷۵ش) افضل مدرّسین

مکاسب در عصر حاضر به شمار می رفتند^۱ و پس از چهل سال تدریس مکاسب، در اواخر عمر شریفشان، شرحی مفصل بر آن کتاب نوشتند و پس از آن، گزیده‌ای از آن شرح را فراهم آوردند که به توضیح فرازهای مهم و ضروری مکاسب می پرداخت (فرازاها و فقراتی که برخی از اساتید متبحر و محقق و فقهای متدبر و مُدَقِّق چون مرحوم میرزا فتّاح شهیدی در هدایة الطالب و... از عهده حلّ آنها بر نیامده و اعتراف به عدم فهم مراد شیخ کرده بودند!)^۲ و در حاشیة مکاسب، به صورت "تعلیقات استاد پایانی" به چاپ رسیده است؛ لذا عزم ما بر آن شد تا شرح تقریرات ارزشمند ایشان، با عنوان «در محضر شیخ انصاری»^(۳) که به خامه پرمایه شاگردشان جناب آقای جواد فخّار طوسی به نگارش درآمده و تقریظی هم به خط آن استاد فقید برای آن نوشته شده است، را مبنای کار تدریس و آموزش خود قرار دهیم و در موارد لازم، توضیحات و تحقیقاتی بر آن بیافزاییم؛ و پس از توضیحات مربوط به متن، در بخش "پرسش" این امکان را به خواننده بدهیم تا معلومات خود را مورد ارزیابی قرار دهد و دریابد که آیا درس ارائه شده را خوب فهمیده است یا خیر. باشد تا کامل‌ترین، جامع‌ترین، موşkافانه‌ترین و کاربردی‌ترین شرح فارسی بر مکاسب شیخ انصاری^(۴) را به محضر فضلی ارجمند و طلاب گرامی، تقدیم نموده باشیم و به سهم خود به ندای ولی امر مسلمین، زعیم

۱- مرحوم آیت الله شیخ احمد پایانی اردبیلی، استاد برجسته و معروف حوزه علمیه قم و چهره شهر علم و فضل و تقوا، در سال ۱۳۰۶ ش (۱۳۴۶ق) در اردبیل به دنیا آمد. پس از تحصیل مقدمات در زادگاه خویش، در ۲۰ سالگی راهی قم شد و از محضر آیات عظام سید حسین بروجردی، سید محمدباقر سلطانی، سید محمد حجت کوه کمری، سید شهاب الدین مرعشی نجفی و دیگران بهره برد. آیت الله پایانی همزمان با تحصیل، به تدریس می پرداخت و علی رغم تنگدستی، لحظه‌ای از تحصیل و تدریس باز نماند. ایشان طی پنجاه سال تدریس سطوح، شاگردان فراوانی را پرورش داد و طی سال‌های آخر عمر، جلسات آموزشی ایشان، از پررونق‌ترین جلسات حوزه به شمار میرفت. از این عالم بزرگوار تألیفات متعددی برجای مانده که شرح و حاشیة مکاسب، حاشیة کفایة الاصول، تقریرات دروس خارج آیات عظام: بروجردی و حجت کوه کمری، و... از آن جمله اند. سرانجام این عالم وارسته در ۶ ذیقعدة ۱۴۱۷ق (۲۶ اسفند ۱۳۷۵ش - ۶۹ سالگی دارفانی را وداع گفت و در حرم حضرت معصومه (سلام الله علیها) به خاک سپرده شد. رضوان الله تعالی علیه.

۲- این چند خط را با اندک تغییر و تصرّفی، از پشت جلد کتاب «ترجمه و شرح مکاسب، به توضیح و تعلیق آیت الله پایانی (ره)» نوشته آقای محمد مسعود عباسی، نقل کردیم.

حوزه های علمیه، رهبری معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای دام ظلّه العالی لبیک گفته باشیم که در مورخه ۱۳۸۹/۹/۵ فرمودند:

تحول در حوزه علمیه باید به صورت جدی پیگیری و اجرایی شود.

همچنین در سخن دیگر در مورخه ۱۳۸۶/۹/۸ اشاره نموده‌اند:

«... مکاسب را دست کم نباید گرفت، درس خارج شیخ انصاری است، حالا کی مثل شیخ انصاری است؟ این همه مکاسب نوشتند، اما این درس خارج که حالا به صورت تدوین شده در آمده، خصوصیتش برای آن کسی که درس خارج شیخ نشسته خوب است، مطلب راهی به این طرف بکشاند، به آن طرف بکشاند، هی ابداع احتمال کند؛ اما برای کسی که می خواهد فقه استدلالی را از روی متن یاد بگیرد، نه، خوب نیست، طلبه دچار مشکل است. مکاسب را تسهیل کنند، همان مطالب شیخ را بیاورند در یک کتاب دیگری، منتها سراسر روش تحقیق شیخ را در هر مسئله ای قشنگ بیان کنند، متعبد و مقید باشند به همان که شیخ بیان کرده، آن را بیان کنند در این کتاب جدید، این می شود مکاسب جدید»

والله ولی التوفیق

منابع استفاده شده، در تحقیق و تکمیل شرح مرحوم استاد پایانی

کتاب **المکاسب/ المحرّمة و البیع و الخیارات**، به تصحیح و تعلیق مرحوم آیت الله شیخ احمد پایانی^(ره)، منشورات دارالحکمة، قم. متن عربی مکاسب در بالا، و حواشی و تعلیقات و توضیحات استاد پایانی^(ره) نیز به عربی، در پایین متن، طبق شماره‌گذاری تطبیقی آمده‌اند. و اخیراً همین حواشی و تعلیقات، به همراه متن خود مکاسب، توسط آقای محمد مسعود عباسی، به فارسی نیز ترجمه شده و توسط انتشارات دارالعلم قم، به طبع و انتشار رسیده است.

کتاب **المکاسب/المُحَرَّمَة وَالبَّیْع وَالخِیَارَات** (الطبعة الحديثة: ۱۴۱۵ق= چاپ جدید)، که در ۶ مجلد، توسط کنگره جهانی بزرگداشت شیخ انصاری^(۵) در قم، در شماره ۱۴ مجموعه "تراث الشيخ الأعظم" به چاپ رسیده است. تحقیق و تصحیح آن توسط "گروه پژوهش در کنگره" صورت گرفته است.

کتاب **المکاسب/ المُحَرَّمَة وَالبَّیْع وَالخِیَارَات** (الطبعة القديمة: ۱۴۱۱ق = چاپ قدیم)، که در ۳ مجلد، توسط "منشورات دارالذخائر" در قم به چاپ رسیده و تحقیق و تصحیح آن بر عهده دو فاضل ارجمند معاصر، آقایان محمدجواد رحمتی و سید احمد حسینی، بوده است.

کتاب **المکاسب المُخَشَّی** (چاپ ۱۴۱۰ق)، که در ۱۷ جلد، توسط "مؤسسه مطبوعاتی دارالکتاب" در قم به چاپ رسیده، و حواشی و تعلیقات آن، یادگار ارزشمند شارح بلندآوازه کتب حوزوی، مرحوم آیت الله سید محمد کلانتر است. این کتاب همراه با مقدمه‌ای (در ۲۱۸ صفحه) درباره کتاب و شرح حال مؤلف است.

تعلیقات و شروح مورد مراجعه ما، که به ترتیب تاریخ وفات مؤلفین

التعلیقة علی مکاسب الشَّیخ الأنصاری^(۵)، از میرزا حبیب الله رشتی گیلانی نجفی^(۶) (متوفای ۱۳۱۲ق) در یک مجلد، ناشر: مجمع الذخائر الإسلامية، قم، که متأسفانه ناقص است و فقط محزومه و بخشی از بیع را دارد؛ ولی حاوی نکات ارزشمندی است.

حاشیه کتاب **المکاسب**، از فقیه وارسته مرحوم حاج آقا رضا همدانی (متوفای ۱۳۲۲ق) که در یک مجلد است و در تاریخ ۱۴۲۰ق در قم، به تحقیق و تصحیح فاضل ارجمند معاصر: محمد رضا انصاری قمی، به چاپ رسیده است. ولی بخش محزومه را ندارد.

غایة الآمال فی شرح کتاب **المکاسب**، از شیخ محمدحسن مامقانی^(۷) (متوفای ۱۳۲۳ق) که در ۳ مجلد رحلی، توسط مجمع الذخائر الإسلامية عکسبرداری و منتشر شده است.

حاشیه **المکاسب**، از صاحب کفایه: آخوند محمدکاظم خراسانی^(۸) (متوفای ۱۳۲۹ق) که یک مجلد است، ولی حاوی نکات ظریف و جالب توجهی می باشد و توسط وزارت فرهنگ

و ارشاد، در تهران: ۱۴۰۶ق، با تحقیق و تصحیح سید مهدی شمس‌الدین، به چاپ رسیده است. این حاشیه هرچند معروف است، ولی متأسفانه بخش محزومه را ندارد.

الحاشية الأولى و الثانية على المكاسب، از شیخ محمد امامی نجفی خوانساری^(۹) (متوفای ۱۳۳۲ق) که دو بار بر کل مکاسب شیخ انصاری^(۱۰) حاشیه زده است.

حاشية المكاسب، از صاحب غرّوه: سید محمد کاظم طباطبایی یزدی^(۱۱) (متوفای ۱۳۳۷ق) در ۲ مجلد، ناشر: مؤسسه اسماعیلیان، قم: ۱۴۲۱ق (از بهترین حواشی مکاسب) **حاشية المكاسب**، از میرزا محمدتقی شیرازی^(۱۲) (متوفای ۱۳۳۸ق)، ۲ جلد، منشورات شریف رضی^(۱۳)، قم: ۱۴۱۲ق، به تحقیق و تصحیح: علی یزدی.

التعليقة على المكاسب، از سید عبد الحسین لاری^(۱۴) (متوفای ۱۳۴۲ق)، در یک جلد، ناشر: مؤسسة المعارف الإسلامية، قم: ۱۴۱۸ق.

حاشية المكاسب، از میرزا علی ایروانی^(۱۵) (متوفای ۱۳۵۴ق)، ۲ جلد، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران: ۱۳۶۶ق.

منية الطالب في حاشية المكاسب، از میرزای نائینی: محمدحسین غروی^(۱۶) (متوفای ۱۳۵۵ق)، در ۲ جلد، ناشر: المكتبة المحمدية - تهران: ۱۳۷۳ق. تقریرات درس مرحوم میرزای نائینی است. مقرر آن: شیخ موسی بن محمد نجفی خوانساری (متوفای ۱۳۶۳ق).

حاشية المكاسب، از آقا ضیاء الدین عراقی (علی بن محمد کزازی اراکی) (متوفای ۱۳۶۱ق)، یک جلد، انتشارات غفور، قم: ۱۴۲۱ق. تقریرات درس مرحوم آقاضیاء است. مقرر: میرزا ابوالفضل نجم آبادی (متوفای ۱۳۸۵ق)، تحقیق و تصحیح: مؤسسه مرحوم آیه الله العظمی بروجردی (أعلى الله مقامه).

هداية الطالب إلى أسرار المكاسب، معروف‌ترین و دقیق‌ترین شرح مکاسب، از میرزا فتاح شهیدی تبریزی^(۱۷) (متوفای ۱۳۷۲ق)، ۳ جلد، ناشر: چاپخانه اطلاعات، تبریز: ۱۳۷۵ق.

حاشیه المظفر علی مکاسب، از شیخ محمدرضا مظفر^(۹) (متوفای ۱۳۸۳ق) که صاحب «منطق مظفر» و «اصول مظفر» است و در فصاحت بیان و روانی قلم، ستودنی است؛ ولی متأسفانه بخش محزومه را ندارد. در ۲ جلد، نشر حبیب، قم. به تحقیق و تصحیح: شیخ جعفر کوثرانی.

مصباح الفقاهة، از آیت الله سید ابوالقاسم موسوی خوئی^(۱۰) (متوفای ۱۴۱۳ق)، در ۷ جلد، که تقریرات درس آن بزرگوار است. مقرر: میرزا محمدعلی توحیدی (م ۱۳۹۵ق).
 بلغة الطالب فی التعلیق علی بیع مکاسب، از آیت الله سید محمد رضا موسوی گلپایگانی^(۱۱) (متوفای ۱۴۱۴ق)، یک جلد، ناشر: چاپخانه خیام، قم: ۱۳۹۹ق. تقریرات درس آن بزرگوار است. مقرر: سید علی حسینی میلانی.

هَدَى الطَّالِبُ فِي شَرْحِ الْمَكَّاسِبِ، سید محمد جعفر مَرْوَجِ جزائری^(۱۲) (متوفای ۱۴۱۹ق)، در ۷ جلد، ناشر: مؤسسة دارالکتاب، قم: ۱۴۱۶ق. فقط مربوط به بخش بیع است.

إِيصَالُ الطَّالِبِ إِلَى الْمَكَّاسِبِ، آیت الله سید محمد حسینی شیرازی^(۱۳) (متوفای ۱۴۲۲ق) که شرحی است کامل بر مکاسب، بصورت مَزَجِی (با افزودن توضیحات بین عبارات متن) و روان ترین و گویاترین شرح عربی مکاسب است. در ۱۶ جلد، ناشر: منشورات اعلی، تهران.

البته، روشن است که شروح حواشی و تعلیقات بر مکاسب، بیش از اینها هستند. ولی آنچه ذکر شد، اهم آنها هستند که منابع ما در این تحقیق به حساب می آیند.

ویژگی‌های این شرح:

- ۱- این شرح به نحوی نگاشته شده است که تمامی طلاب، فضلا و محققین (از مبتدی و سطح گرفته تا درس خارج) بتوانند از آن بهره‌مند شوند. هر درس را در قالب چند مطلب تفکیک شده از هم، جهت مرزبندی ذهنی بهتر، به اندازه یک جلسه درس مکاسب، طراحى نموده و با ذکر عنوان برای کل درس در ابتدای درس، عناوین برای هر کدام از مطالب در میانه درس، و ارائه پرسش و تمرین در آخر درس، مطالب آن را حلاجی کرده ایم.
- ۲- هر جا شیخ انصاری^(ره) به روایتی اشاره نموده است، سعی ما نیز بر این بوده است که متن کامل روایت را طبق اصل مصدر آن، بیاوریم؛ و نیز اگر متن روایت منقوله توسط شیخ، اختلافی با مصدر حدیث داشته، آن کلمه یا فقره یا عبارت را داخل [کروشه] و طبق اصل آورده ایم. با این وجود، اگر نقل مرحوم شیخ، ترجیح داشت، آن را داخل {اکولاد} باقی گذاشته ایم.
- ۳- در این شرح به نکات رجالی، ادبی و تاریخی توجه خاصی شده است.
- ۴- قائلین اقوالی که مرحوم شیخ بدون نام ذکر نموده و با تعبیری مانند قیل، قال بعض و ... بیان نموده است کشف و معرفی شده اند.
- ۵- ضمناً با ابتکار روشی خاص برای اول بار، جهت تسهیل و تسهیل فهم هرچه بیشتر متن دشوار و پر رمز و راز مکاسب برای طلاب عزیز و فضلاء ارجمند، در عبارات مشکله، زیر هر جفت عبارت و یا هر دو کلمه مربوطه به هم - مثل ضمیر و مرجع آن، مبتدا و خبرش، اسم افعال ناقصه و خبر آنها، موارد متناقض یا متضاد با هم، و یا بنحوی دیگر مرتبط به هم، که درک یکی وابسته به دیگری است - خطی مشابه در آن دو جفت، و متمایز از غیر آن دو، در آن متن مشکل رسم کرده ایم؛ تا خواننده به راحتی بتواند اجزاء متن را بشناسند و به هم ربط دهد: این علامت و این علامت و این علامت و این علامت و این علامت و این علامت (که نباید با غلط یاب متن کامپیوتر، اشتباه گرفته شود!).
- ۶- در زوایای شرح حاضر، هر جا نظر مرحوم آیت الله خوئی از دید ما ترجیح داشته است، اشاره به اختلاف نظر ایشان با مرحوم شیخ انصاری اعلی الله مقامه‌ما کرده ایم؛ به این ترتیب خواننده می‌تواند به نقطه‌نظرها و دیدگاه‌های ما نیز پی ببرد. در این رابطه، بنای

اصلی ما بر نقل از مجلس درس استاد گرامی، حضرت آیت الله شیخ محمد جعفری اراکی (أدام الله ظلّه العالی) بوده، که خود از شاگردان مبرز و بلندمرتبه مرحوم آیت الله خوئی و از یادگارهای ارزشمند حوزه علمیه نجف اشرف، در مدرسه علمیه مروی تهران هستند. دعا می‌کنیم که: خداوند، سایه ایشان را بر سر ما مستدام بدارد... آمین رَبِّ الْعَالَمین!

۷- سعی ما بر این بوده است تا به مناسبت هر بحث، با افزودن برخی از مسائل مستحدثه (مسائل جدید و امروزی) به این شرح، حلقه‌ای ارتباطی بین مکاسب و مسائل جدید پدید آید. و بدون اغراق، باید گفت: شرح حاضر، تدریس و تحصیل مکاسب را دچار تحوّل خواهد ساخت و تاکنون شرحی با این دقت در جزئی‌ترین نکات عبارات مکاسب، نگاشته نشده است.

۸- به جهت تسهیل و بی‌نیازی اساتید معظم و طلاب عزیز از خرید و حمل کتاب شریف مکاسب اول هر درس متنی استاندارد و تحقیق شده، توأم با مقایسه نسخ مختلف و ترجیح برخی بر برخی دیگر آورده شده و سپس به فهرست مطالب مربوط و شرح آنها پرداخته‌ایم.

(الف) در پایان ضمن عرض پوزش از هر گونه نقص و کاستی در این اثر از تمام علماء و فضلاء گرامی عاجزانه درخواست می‌کنم که با تذکرات و ارشادات دلسوزانه خویش این حقیر را در رفع کاستی‌ها و نواقص احتمالی یاری فرمایند.

(ب) ثواب این وجیزه را تقدیم می‌کنم به معمار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره)، جمیع شهدای گرانقدر و والدین عزیزم و همسر گرامی که با تحمل رنج و مشقات زندگی طلبگی حقیر را به درس و بحث تشویق نمودند.

مدرسه علمیه مروی تهران

محمد مهدی اسلامی

۱۳۹۵ هـ. ش